

Türkiye’de COVID-19 Pandemisinin Aile Ekonomisi Üzerindeki İşgücü Piyasası Kaynaklı Etkilerinin Mikroekonomik Analizi

Sıtkıcan SARAÇOĞLU¹

Türkiye’de COVID-19 Pandemisinin Aile Ekonomisi Üzerindeki İşgücü Piyasası Kaynaklı Etkilerinin Mikroekonomik Analizi

Öz

COVID-19 pandemisi makro düzeyde ülke ekonomilerini, mikro düzeyde ise aile ekonomisini etki altında bırakmıştır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de pandeminin aile ekonomisi üzerindeki işgücü piyasası kaynaklı etkilerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda Geçiş Dönemi Yaşam Araştırması IV Türkiye örneklemini yatay kesit mikro verileri ve logit model kullanılmıştır. Bulgular, çalışma saatlerinin azalması, ücretlerin gecikmesi veya askıya alınması ile ücretlerin azalmasının aile ekonomisinin pandemiden olumsuz etkilenmesi olasılığını artıran işgücü piyasası etkileri olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, konut sahipliği, aile büyüklüğü, aile reisinin cinsiyeti ve aile reisinin eğitim düzeyi de aile ekonomisinin pandemiden olumsuz etkilenmesi olasılığını belirlemektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19 Pandemisi, Aile Ekonomisi, İşgücü Piyasası, Logit Model

Microeconomic Analysis of Labor Market-Related Effects of the COVID-19 Pandemic on Family Economy in Türkiye

Abstract

The COVID-19 pandemic influenced national economies at the macro level and family economies at the micro level. The purpose of this study is to examine the labor market-related effects of the pandemic on family economies in Türkiye. For this purpose, cross-sectional microdata from the Life in Transition Survey IV Türkiye sample and logit model are used. The findings indicate that reduced working hours, delayed or suspended wages, and reduced wages are labor market effects that increase the probability of the family economy being negatively affected by the pandemic. Besides, home ownership, family size, gender of head, and education level of head also determine the probability of the family economy being negatively affected by the pandemic.

Keywords: COVID-19 Pandemic, Family Economy, Labor Market, Logit Model

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Paper Type: Research Article

1. Giriş

Aile, sosyalleşmenin, toplumsal değer yargılarının ve normatif kuralların yoğun biçimde yaşandığı, bireyin ihtiyaç duyduğu bakım ve desteği elde edebildiği ve kültürel mirasın nesiller arası aktarıldığı, toplumsal bir kurum olarak tanımlanabilir (Bal, Erkan Bal ve Kutluay Tutar, 2023). Aile ayrıca, toplumsal yapıyı sürekli kılacak eğitim, psikolojik, biyolojik, dini, siyasal, toplumsal ve ekonomik fonksiyonlara sahiptir (Akıncı Çötök, 2022). Ailenin ekonomik fonksiyonu, ailenin varlığının devamı için ihtiyaçlarının karşılanması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Ailenin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kaynak üretimi (üretim) ve söz konusu kaynakların farklı ihtiyaç alanlarına dağıtımı (tüketim), ailenin ekonomik fonksiyonunu oluşturan iki unsurdur (Aytekin ve Kalaycı, 2017).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, sitkican.saracoglu@hbv.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5754-9297>

Aile, diğer toplumsal kurumlar gibi belirli bir toplumsal düzenin parçası niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla, tarihsel süreçte toplumsal düzende yaşanan keskin değişimler aile kurumunun da buna paralel olarak değişmesine yol açmıştır. Söz konusu değişimlerin arkasında yatan temel neden, toplumsal-ekonomik düzendir (Güler ve Ulutak, 1993). Bir başka deyişle, üretim sürecinin toplumsal işbölümü üzerinde yarattığı etkiler ailenin de ekonomik faktörler nedeniyle değişime uğramasına neden olmaktadır. Örneğin, ilkel toplum yapısından tarım toplumuna geçiş aşamasında üretim sürecinde belirleyici rolün kadından erkeğe geçtiği, anaerkil ve kabileye dayalı aile yapısının yerini ise babaerkil ve geleneksel geniş aile yapısının aldığı bilinmektedir (Tekin Epik, Çiçek ve Altay, 2017). Geleneksel geniş aile, en az üç neslin birlikte yaşam sürdüğü, siyasi ve ekonomik bir birlik olarak benimsenen, aile üyelerinin demografik özelliklerine göre rol aldıkları, hiyerarşik bir iş bölümünün geçerli olduğu ve içinde üretim süreçlerinin de bulunduğu tüm aile fonksiyonlarının yaşlı aile üyeleri tarafından denetlendiği bir yapıyı yansıtmaktadır. Bu aile yapısının ekonomik fonksiyonu ele alındığında, ailede gelirin tek elde toplandığı ve benzer yaklaşımla harcamaların da tek elden yapıldığı görülmektedir. Bireysel mülkiyetin aksine ortaklaşa mülkiyetin geçerli olduğu bu aile yapısını, ekonomik bir işletme olarak değerlendirmek mümkündür (Tekin Epik v.d., 2017). Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş ile birlikte eski üretim yöntemleri terk edilmiş ve fabrika üretim modeline geçilmiştir. Fabrikalarda istihdam edilen bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaya başlamaları, bireylerin kendi eşlerini seçme ve evlilik ile birlikte kendi evlerinde yaşama davranışlarını sergilemelerine neden olmuştur. Dolayısıyla, sanayi devrimi ile birlikte değişen ekonomik koşullar çekirdek ailenin oluşumunu beraberinde getirmiştir (Güler ve Ulutak, 1993). Parasal ekonomiye geçiş ve piyasaya yönelik üretim faaliyetleri, gerek aile yapısı gerekse aile fonksiyonları açısından önemli değişimler yaratmıştır. Sanayi toplumunun nüvesini oluşturan çekirdek aile yapısına geçişle birlikte aile içi üretimin yerini, ekonomik kurumlar tarafından gerçekleştirilen üretim almıştır. Artık, aile üyelerinin demografik özelliklerinden ziyade bilgi ve beceri düzeyleri önem kazanmış; ücretli emeğin yaygınlaşması ise, üretim sürecine katılamayan aile üyesinin emeğinin anlamını yitirmesine neden olmuştur. Böylelikle tüketim birimi niteliği kazanan ailenin, çocuğun ekonomik değerinin azalmasıyla birlikte aile üyesi sayısını sınırlandırma yoluna gitmesi, doğurganlığın önemli ölçüde azalmasına neden olmuştur (Eyce, 2000). Teknoloji ve sağlık alanındaki yenilikler, kadınların işgücüne katılım oranlarındaki artış, evlilik sisteminin değişmesi, evlenme ve çocuk sahibi olma yaşındaki yükseliş ve boşanma oranlarındaki artış; sanayi sonrası toplumda gerek aile yapısı gerekse aile fonksiyonları üzerinde önemli değişimlere yol açmıştır. Anne, baba ve çocuğu kapsayan çekirdek aile yapısına tek ebeveynli aile ve yolcu aile gibi yeni aile yapıları eklenmiştir (Tekin Epik v.d., 2017).

Aile ekonomisi, ailelerin arzu ettikleri yaşam koşullarına ulaşabilmeleri amacıyla kısıtlı kaynakların nasıl kullanılması gerektiğini incelemektedir. Aile kurumunun ekonominin kapsama alanına girmesi 1950'li yılları bulmuş ve bu tarihten itibaren evlilik, boşanma, çocuk sahibi olma, yaşlı ebeveynlere destek ve evli kadınların işgücüne katılımları ile ilgili kararlar, aile ve ekonomi ilişkisi çerçevesinde analiz edilmiştir (Bal v.d., 2023). Dedeoğlu (2000) tarafından işaret edildiği üzere aile ekonomisi, üç farklı model aracılığıyla incelenmektedir. Neo-klasik modellerdeki en temel yaklaşım, aileyi oluşturan bireylerin tercihlerinin tek bir fayda fonksiyonunda toplanabilir olması, böylelikle ailenin tek bir karar mekanizması tarafından yönetilmesidir. Oyun teorisinin kavramlarından esinlenen pazarlık modeli ise, ailenin kendi çıkarlarını gözetken ve farklı tercihlere sahip bireylerden oluştuğunu ve aile üyelerinin görece pazarlık gücünün pazarlık sürecinin sonucunu belirlediğini öne sürmektedir. Son olarak kolektif model ise ailenin bir karar vericiden fazlası tarafından yönetildiğine, bireylerin ayrı ayrı tercihlere sahip olduğuna ve bu tercihlerin oluşturduğu kolektif sürecin aileyi biçimlendirdiğine vurgu yapmaktadır.

Küreselleşmenin ve dijitalleşmenin sunduğu fırsatlar, diğer taraftan ekonomik krizlerin yaşanmasına ve ülke ekonomilerinin bu krizlerden daha kolay etkilenmesine yol açmaktadır. COVID-19 pandemisi ise "sağlık krizi" ve bu krizin harekete geçirdiği "sosyoekonomik kriz" boyutlarını içinde barındıran

niteliği ile diğer küresel krizlerden farklılaşmaktadır. “Sosyal hareketliliği ve teması kısıtlayan” sağlık önlemleri insan sağlığını koruma amacına yönelik uygulanırken, öte yandan ulusal ve uluslararası düzeyde ekonomik ve toplumsal faaliyetler üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Sektörlerin büyük bir kısmının ekonomik faaliyetlerinde daralma ve yavaşlama yaşanmış, turizm ve sivil havacılık gibi sektörler ile küçük esnaf ve sanatkarların faaliyet gösterdiği bazı hizmet alanlarında ise neredeyse durma noktasına gelinmiştir. Bu durum, işsizlik oranının artmasına, istihdamın azalmasına, istihdam koşullarının ve çalışma yöntemlerinin değişmesine neden olmuştur (Acar, 2020). COVID-19 pandemisi, işgücü piyasasını iş göremezlik ve ölüm gibi nedenler ile doğrudan, seyahat kısıtlamaları ve karantina tedbirleri gibi nedenler ile dolaylı biçimde etkilemiştir. Bu önlemlerin neticesinde işgücü mobilitesi sınırlandırılırken, birçok ülkede işgücüne katılma oranı düşmüştür. İşgücünün kayda değer bir kısmı işini kaybederken, ücret kesintileri karşılığında işlerini koruyabilenler de olmuştur (Erdem, 2020). Ekonomik faaliyetlerin azaldığı sektörlerde vardiya sayısının azalması, haftalık çalışma günlerinin ve günlük çalışma saatlerinin azalması biçimdeki uygulamalar yoluyla işgücünün çalışma saatleri toplamı düşürülmüştür. Bir başka deyişle, zamana bağlı eksik istihdam artmıştır. Diğer taraftan, sağlık sektörünün de içinde bulunduğu ekonomik faaliyetlerin arttığı sektörlerde fazla çalışma veya ilave vardiya yoluyla çalışma saatlerinde artış yaşanmıştır (Erdem, 2020). Buradan hareketle, pandemi sürecinde, aile üyelerinin iş kaybı, ücret kesintileri ve çalışma saatlerinin değişmesi gibi durumlar ile karşı karşıya kalmasının aile ekonomisini de etkilediğini ifade etmek mümkündür.

COVID-19 pandemisinin işgücü piyasası üzerindeki etkilerine ve aile ekonomisi üzerindeki etkilerine yönelik aralarında Aldan, Çıraklı ve Torun (2021), Kugler v.d. (2023) ile Qian ve Fan (2020) çalışmalarının da olduğu gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen bu çalışmalarda bu etkiler ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu çalışma ise COVID-19 pandemisinin işgücü piyasası üzerinde yaratmış olduğu etkilerin aile ekonomisi üzerindeki yansımalarını incelemektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, Türkiye’de COVID-19 pandemisinin aile ekonomisi üzerindeki etkilerini işgücü piyasası kaynaklı etkileri odağına alarak analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda, 2022-2023 döneminde gerçekleştirilen Geçiş Dönemi Yaşam Araştırması IV (Life in Transition Survey IV-LITS IV) (EBRD, 2025) içindeki Türkiye örneklemini yatay kesit mikro verileri ve logit model kullanılmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında, bu çalışmanın Türkiye’de COVID-19 pandemisinin aile ekonomisi üzerindeki etkilerini işgücü piyasası kaynaklı etkileri çerçevesinde araştıran ilk çalışma olması nedeniyle ilgili literatüre katkıda bulunması beklenmektedir. Çalışma, pandeminin işgücü piyasasına yönelik çeşitli etkilerini kapsayıcı, farklı ve güncel bir mikro veri seti kullanması yönüyle de, diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır.

Çalışmanın sonraki bölümleri literatür taraması, analiz için kullanılan veri seti ve yöntem ile analizden elde edilen bulguları; sonuç bölümü ise bulgular çerçevesinde yapılan genel bir değerlendirmeyi ve politika önerilerini içermektedir.

2. Literatür Taraması

COVID-19 pandemisinin işgücü piyasasına ve aile ekonomisine yönelik etkileri ulusal ve uluslararası birçok çalışma tarafından incelenmiştir. Bu çalışma, yatay kesit analizine dayandığı için anket verilerinden veya kurumsal mikro veri setlerinden yararlanan çalışmalara yer verilmiştir.

COVID-19 pandemisinin işgücü piyasası üzerindeki etkilerine yönelik bulgular sunan Bozkurt (2020), 2020 yılının Nisan ayında anket yoluyla elde ettiği verilerden hareketle pandeminin istihdam açısından en çok düşük eğitilmiş, düşük gelirli, kendi hesabına veya özel sektörde çalışanları etkilediğini belirtmiştir. Aynı anket verilerinin kullandığı bir diğer çalışma olan Şentürk ve Bozkurt (2021), karantina döneminde orta ve yüksek gelir grubundaki ailelerde aile bağlarının oldukça güçlendiğini, öte yandan düşük gelirli ve işsizliğin söz konusu olduğu ailelerde ise büyük ekonomik sorunlar ile karşılaştığını ortaya koymuştur. Anket yoluyla toplanan verilere dayanan bir diğer çalışma olan Aba Şenbayram

(2022), çalışanların büyük bir kısmının iş veya işyeri değiştirdiğine ve ücretlerin büyük oranda azaldığına yönelik bulgular sunarken aylık geliri asgari ücret düzeyinde olan çalışanların ve kadın çalışanların pandemiden en fazla etkilenen iki grup olduğunu belirtmiştir. Noyan Yalman, Aydın Ünal ve Koşaroğlu (2021), Orta Anadolu'nun 6 şehrinde çalışma çağındaki nüfusa yönelik anket uygulaması yoluyla COVID-19 pandemisinin işgücü piyasasının işleyişine etkisini araştırmıştır. Çalışma, pandemi sürecinde özel sektör ve kamu sektörü çalışanları arasında esnek çalışma, gelir kaybına uğrama ve işten çıkarılma açısından farklılıklar yaşandığına vurgu yapmaktadır.

2005-2020 dönemini kapsayan "Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hanehalkı İşgücü Araştırması (HİA)" mikro verilerini kullanan Aldan v.d. (2021), doğrusal olasılık modeli (linear probability model-LPM) yardımıyla COVID-19 pandemisinin Türkiye işgücü piyasasındaki etkilerini demografik gruplar arasındaki farklılıklar çerçevesinde incelemiştir. Çalışmanın bulguları, pandeminin istihdamı ve işgücüne katılımı azaltıcı etkisinin demografik grupların neredeyse tümü için geçerli olmakla birlikte, bu etkinin kadınlar, gençler (15-24 yaş) ve yaşlılar (55+) ile en az eğitilmiş olanlar için daha belirgin olduğunu göstermektedir. HİA mikro verilerine dayanan bir diğer çalışmada, Emeç, Acar Balaylar ve Üçdoğruk Birecikli (2022), 2014-2020 dönemine ait verileri derleyerek 2020 yılında COVID-19 pandemisi nedeniyle özel sektörde oluşan çalışma saati kayıplarını araştırmıştır. Çalışmanın bulguları, Türkiye'deki durumun dünyadaki genel eğilimden farklılaşarak, erkek, 55-65 yaş aralığındaki, üniversite mezunu ve üst düzey yönetici pozisyonundaki çalışanların en fazla çalışma saati kaybına uğrayanlar olduğunu ortaya koymaktadır. Emeç v.d. (2023), COVID-19 pandemisi ve sonrasında Türkiye'de işten çıkarılmanın belirleyicilerini 2020 ve 2021 yılına ait HİA verileri ve logit model yardımıyla sorgulamıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, erkek, 40 yaş civarındaki, daha düşük eğitim düzeyine sahip, yüksek ve nitelikli işlerde çalışanların işten çıkarılma olasılığının daha yüksek olduğunu işaret etmektedir.

COVID-19 pandemisinin aile ekonomisi üzerindeki etkilerini araştıran Mavruk, Şengül ve Cenkseven-Önder (2023), 2022 yılının Mart ayında anket yoluyla toplanan verilerden ve sıralı logit (ordered logit) modelden yararlanmıştır. Çalışmanın bulguları, COVID-19 virüsüne yakalanmanın ve virüse yakalanma korkusunun ekonomik koşulları etkilediğini göstermiştir. Çalışma ayrıca, aile gelirinin artmasının kötü ekonomik durumda olma olasılığını azalttığına, diğer taraftan işini kaybedenlerin, çalışanların ve erkeklerin daha kötü ekonomik koşullara sahip olduğuna yönelik bulgular sunmaktadır. Coşkun Aktaş ve Çiçek (2024), pandeminin aileler üzerindeki ekonomik etkisini araştırmış ve eğitim, borç, asgari ücretli çalışma ve işten çıkarılma korkusunun finansal stres üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermiştir.

COVID-19 pandemisinin işgücü piyasası üzerindeki etkilerine yönelik bulgular sunan uluslararası çalışmalardan Kugler v.d. (2023), düşük ve orta gelirli 40 ülkede hangi çalışan türlerinin COVID-19 pandemiden en çok etkilendiğini analiz etmiştir. 2021 yılının Mart ayına ait "Yüksek Frekanslı Telefon Anketleri (High Frequency Phone Surveys, HFPS)" mikro verileri ve probit modelin kullanıldığı çalışmanın bulguları, kadın, genç, düşük eğitimli ve kentsel alanda yaşayan çalışanların daha büyük bir bölümünün pandeminin başlangıcında çalışmayı bıraktığını göstermektedir. Çalışma ayrıca, kentsel ve kırsal alanda yaşayan çalışanlar arasındaki iş bırakma farklılıklarının, cinsiyet, yaş ve eğitim grupları arasındaki farklılıklardan daha küçük olduğuna ve iş bırakmada cinsiyete dayalı eşitsizliklerin sektörler içindeki cinsiyet farklılıklarından kaynaklandığına vurgu yapmaktadır. Béland, Brodeur ve Wright (2023), Amerika Birleşik Devletleri (ABD) "Güncel Nüfus Araştırması (Current Population Survey-CPS)" mikro verileri ve farkların farkı (difference-in-differences-DID) yönteminden yararlanarak COVID-19 pandemisinin ekonomik etkilerini meslekler ve çalışanlar çerçevesinde incelemiştir. Çalışmada söz konusu etkilerin karşılaştırılması için virüse nispeten daha fazla maruz kalan çalışanlar, iş arkadaşlarına yakın çalışan çalışanlar, temel/kritik çalışanlar ve uzaktan kolayca çalışabilen çalışanlar olarak tanımlanan dört endeks kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular, iş arkadaşlarına yakın çalışan

çalışanların pandemiden daha fazla, uzaktan kolayca çalışabilen ve temel/kritik çalışanların ise daha az etkilendiğini işaret etmektedir. ABD’yi odağına alan bir diğer çalışma olan Gupta v.d. (2023), COVID-19 pandemisi sırasında uygulanan sosyal mesafe politikasının işgücü piyasası üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Çalışmanın DID yöntemi kullanılarak elde edilen bulguları, 12 Mart ve 12 Nisan 2020 tarihleri arasında, evde kalma zorunluluğunun yaşandığı her 10 ilave gün için istihdam oranının 1,7 puan azaldığını ve bunun çalışanların çalışma saatleri ve gelirleri üzerinde çok az etkisi olduğunu işaret etmektedir. Karantina uygulamalarının istihdam üzerindeki etkisini araştıran Hoehn-Velasco, Silverio-Murillo ve de la Miyar (2021), “Meksika Sosyal Güvenlik Kurumu (Instituto Mexicano del Seguro Social-IMSS)” verileri ve DID yönteminden yararlanmıştır. Çalışmada, 15-29 yaş ve 60 yaş üstü, düşük gelirli, küçük ölçekli firmalar ve orta ölçekli firmalar ile inşaat ve konaklama odaklı hizmet sektörlerinde çalışanların pandemi sırasında en çok etkilenenler olduğu vurgulanmıştır. Vargas ve Sanchez (2020), 2020 yılının Haziran ayında ebeveynlere gerçekleştirilen “Abriendo Puertas” araştırması mikro verilerinden hareketle COVID-19 pandemisinin ABD’deki Latin kökenli ailelerin ekonomik refahı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Tahmin yönteminin en küçük kareler (ordinary least squares-OLS) olduğu çalışma, yüksek oranda iş kaybı ve işletme kapanışlarının yaşandığına yönelik bulgular sunmuştur.

COVID-19 pandemisinin işgücü piyasası üzerindeki etkilerini Asya ülkeleri çerçevesinde inceleyen çalışmalardan Kikuchi, Kitao ve Mikoshiba (2021), dört farklı mikro veri setinden yararlanarak pandeminin Japonya’da işgücü piyasasındaki etkilerini incelemiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, sözleşmeli çalışanların, genç çalışanların, sosyal ve esnek olmayan işlerde çalışanların ve kadınların pandemiden daha fazla etkilendiğini göstermektedir. Putra, Ovsianikov ve Kotani (2023), 2020 yılına ait “Endonezya İşgücü Araştırması (Indonesian Labor Force Survey)” mikro verileri ile logit model ve eğilim puanı eşleştirme (propensity score matching-PSM) yönteminden yararlanarak COVID-19 pandemisi kaynaklı gelir kaybı ve iş kaybını araştırmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, gelir kaybı ve iş kaybının erkekler, daha genç ve daha az eğitilmiş kişiler ile serbest çalışanlar ve yarı zamanlı tarım dışı çalışanlar arasında belirgin olduğunu işaret etmektedir. Çalışma ayrıca, kentsel alanda yaşayanlar ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin bu durumu daha yoğun bir şekilde deneyimlediklerini ve virüs yayılımının daha yüksek gelir kaybı ve iş kaybı olasılıklarına yol açtığını ortaya koymaktadır. Hindistan’ı odağına alan çalışmalarında Paul, Patnaik, Murari, Sahu ve Muralidharan (2021), günlük vaka sayıları, Census 2011 ve “Periyodik İşgücü Araştırması (Periodic Labour Force Survey-PLFS)” mikro verilerinden yararlanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, günlük toplam kaybın %28’inin ücret kaybı olduğunu, hizmet sektörünün bu ücret kaybının üçte ikisini oluşturduğunu ve en olumsuz etkilenen grubun geçici işlerde çalışanlar olduğunu ortaya koymuştur. Malezya’yı inceleyen çalışmalarında Zakaria, Sabri, Satar ve Magli (2023), 2020 yılının Eylül ve 2021 yılının Mart ayları arasında anket yoluyla toplanan veriler ile logit ve çok durumlu logit (multinomial logit) modellerden yararlanmıştır. Çalışma, pandemi sırasında her on aileden birinin iş kaybı, üçte birinin ise gelir kaybı yaşadığına vurgu yapmaktadır.

COVID-19 pandemisinin aile ekonomisi üzerindeki etkilerini çeşitli ülkeler bağlamında araştıran çalışmalar söz konusudur. Qian ve Fan (2020), 2020 yılının Mart ve Nisan aylarında anket yoluyla toplanan veriler ve çok durumlu logit modelden yararlanarak Çin ile ilgili bulgular sunmuştur. Çalışmanın bulguları, daha yüksek eğitim düzeyi, daha yüksek aile geliri, parti üyeliği, kamu sektöründe istihdam edilme ve kentsel statü göstergelerine sahip olmanın pandemi kaynaklı gelir kaybı yaşama olasılığını azalttığını göstermektedir. Çalışma ayrıca, pandemiden daha fazla etkilenen ailelerde veya bölgelerde yaşamının gelir kaybı yaşama olasılığını artırdığını vurgulamaktadır. Tran v.d. (2020), 2020 yılının Nisan ayında anket yoluyla toplanan veriler ile sıralı logit ve Tobit modeller yardımıyla, Vietnam’a ilişkin bulgular sunmuştur. Çalışmada, lisans düzeyinde eğitime sahip olanların, sağlık sektörü dışındaki sektörlerde çalışanların ve belirli süreli iş sözleşmesine sahip olan çalışanların pandemi nedeniyle aile gelirinin azalma olasılığının daha yüksek olduğu vurgulanmıştır. Abushammala (2022) anket yoluyla

elde ettiği veriler yardımıyla Filistin’de COVID-19 pandemisi öncesinde ve sırasında ailelerin ortalama finansal refah düzeyinde cinsiyete bağlı bir fark bulunmadığını, öte yandan eğitim düzeyi, aile üyesi sayısı, istihdam durumu ve ailenin geçimini sağlayanların sayısı bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların bulunduğunu ortaya koymuştur.

3. Veri Seti ve Yöntem

Çalışmanın bu bölümü, çalışmada kullanılan veri seti, değişkenlerin oluşturulma süreci, değişkenlere ilişkin betimleyici istatistikler ve çalışmada kullanılan tahmin yöntemi hakkında bilgileri içermektedir.

3.1. Veri Seti

Bu çalışmanın veri seti, LITS IV mikro veri setinden hareketle oluşturulmuştur. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (European Bank for Reconstruction and Development-ERBD) ve Dünya Bankası (World Bank) işbirliği ile gerçekleştirilen LITS, piyasa ekonomisine geçişin etkilerini inceleyen geniş kapsamlı bir ankettir. 2006, 2010 ve 2016 yıllarındaki önceki turların ardından, LITS’in dördüncü turu olan LITS IV, 2022 yılının ikinci yarısı ve 2023 yılının ilk yarısı arasında 33 ülke ve 4 karşılaştırmacı ülke (Cezayir, Belarus, Almanya ve Rusya) olmak üzere toplam 37 ülkede uygulanmıştır. LITS IV, demografik özellikler, konut ve varlıklar, çalışma ve eğitim, tutumlar ve değerler, göç ve para transferleri, dijitalleşme, krizin etkisi (COVID-19) ve diğer çeşitli sorular olmak üzere toplam 8 bölümden oluşmaktadır. Ulusal düzeyde temsil kabiliyetine sahip olan LITS IV, her ülkeden rastgele seçilen 1.000 katılımcı ile yapılan yüz yüze görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. LITS IV içindeki Türkiye örneklemini, 1.109 katılımcıyı kapsamaktadır (EBRD, 2024, 2025). Söz konusu Türkiye örneklemini, çalışmada kullanılan mikro verileri oluşturmaktadır.

Çalışmada bağımlı değişken olarak kullanılan aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden etkilenme durumu LITS IV anketindeki “COVID-19 pandemisi son iki yılda hanehalkınızı ekonomik olarak nasıl etkiledi?” sorusundan hareketle oluşturulmuştur. Bu soruya verilen “Çok olumsuz etki” ve “Olumsuz etki” cevapları “Olumsuz etkilenme” kategorisi; “Hiçbir etki”, “Olumlu etki” ve “Çok olumlu etki” cevapları ise “Olumsuz etkilenmeme” kategorisi biçiminde 2 kategori olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla bu değişken, aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi durumunda 1, diğer taraftan aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmemesi durumunda 0 değerini alan ikili değişken haline getirilmiştir.

Çalışmada kullanılan bağımsız değişkenlerden COVID-19 pandemisinin işgücü piyasasına yönelik etkilerini yansıtan değişken LITS IV anketindeki “Bu sağlık ve ekonomik krizi son iki yılda sizi veya diğer hanehalkı üyelerini nasıl etkiledi?” sorusu aracılığıyla oluşturulmuştur. Bu etki, 10 alternatif cevap yoluyla aile reisi ve diğer aile üyeleri açısından ayrı ayrı araştırılmıştır. Söz konusu alternatif cevaplardan “Yurtdışından para transferlerinin azalması” ve “Aile üyelerinin yurtdışından dönmesi” biçimindeki cevaplar dışındaki diğer cevaplar COVID-19 pandemisinin işgücü piyasasına yönelik etkilerini yansıtmaktadır. Bunlar, “İş kaybı”, “Çalışma saatlerinin azalması”, “Ücretlerin gecikmesi veya askıya alınması”, “Ücretlerin azalması”, “Mevcut işte çalışma saatlerinin artması”, “Çalışırken ikinci bir işe veya ek işe başlama”, “Daha önce çalışmıyorken yeni bir iş bulma (yarı zamanlı veya tam zamanlı)” ve “Aile şirketinin kapanması” biçimindedir. Aile reisi veya diğer aile üyelerinin “İş kaybı” ve “Aile şirketinin kapanması” ile karşı karşıya kaldığını gösteren cevaplar “İş kaybı veya aile şirketinin kapanması” kategorisi altında birleştirilmiştir. Ayrıca, aile reisi veya diğer aile üyeleri için “Çalışırken ikinci bir işe veya ek işe başlama” ve “Daha önce çalışmıyorken yeni bir iş bulma (yarı zamanlı veya tam zamanlı)” durumlarının geçerli olduğunu gösteren cevaplar “İkinci iş veya yeni bir iş bulunması” kategorisi altında birleştirilmiştir. Söz konusu bu 2 kategoriye, aile reisi veya diğer aile üyelerinin “Çalışma saatlerinin azalması”, “Ücretlerin gecikmesi veya askıya alınması”, “Ücretlerin azalması” ve “Mevcut işte çalışma saatlerinin artması” karşı karşıya kaldığını gösteren cevaplar da eklenerek işgücü piyasası etkileri değişkeni 6 kategori olarak düzenlenmiştir.

Çalışmada kullanılan bağımsız değişkenler arasında katılımcıların ailelerinin sosyoekonomik yapısını yansıtan değişkenler de bulunmaktadır. Ailenin konut sahipliği değişkeni, ailenin konut sahibi olması durumunda 1, öte yandan ailenin konut sahibi olmaması durumunda 0 değerini alan ikili değişken haline getirilmiştir. LITS IV mikro veri setinde aile büyüklüğü ile ilgili veri, sürekli veri niteliği taşımaktadır. Çalışmada kullanılan aile büyüklüğü değişkeninin oluşturulması için bu verinin ortalaması alınmıştır. LITS IV içindeki Türkiye örnekleme için ortalama aile büyüklüğü 3,13 olarak bulunmuştur. Buradan hareketle, aile büyüklüğünün 3 kişinin üzerinde (ortalamanın üzerinde) olması durumunda 1, aile büyüklüğünün 3 kişi ve altında (ortalama ve ortalamanın altında) olması durumunda ise 0 değerini alan ikili yapıdaki aile büyüklüğü değişkeni oluşturulmuştur. Aile reisi ile ilgili olan bağımsız değişkenlerden aile reisinin cinsiyeti değişkeni erkek için 1, öte yandan kadın için ise 0 değerini alan ikili değişken biçimindedir. Aile reisine ilişkin bir diğer bağımsız değişken olan aile reisinin eğitim düzeyi değişkeni ise, “Bir okul bitirmedir” cevabından “Yüksek lisans veya doktora derecesi” cevabına doğru kademeli biçimde ilerleyen alternatif cevaplardan hareketle 3 kategorili olarak düzenlenmiştir. Bu kategoriler, ilköğretim ve altında, ortaöğretim ve yükseköğretim biçimindedir.

Tablo 1. COVID-19 pandemisinin aile ekonomisini etkileme durumuna göre betimleyici istatistikler

Değişken	Olumsuz etkilenme(%)	Olumsuz etkilenmeme (%)
İşgücü piyasası etkisi: İş kaybı veya aile şirketinin kapanması	77,71	22,29
İşgücü piyasası etkisi: Çalışma saatlerinin azalması	88,11	11,89
İşgücü piyasası etkisi: Ücretlerin gecikmesi veya askıya alınması	88,57	11,43
İşgücü piyasası etkisi: Ücretlerin azalması	87,88	12,12
İşgücü piyasası etkisi: Mevcut işte çalışma saatlerinin artması	76,25	23,75
İşgücü piyasası etkisi: İkinci iş veya yeni bir iş bulunması	70,18	29,82
Ailenin konut sahipliği: Evet	70,22	29,78
Ailenin konut sahipliği: Hayır	76,33	23,67
Aile büyüklüğü: 3 kişi ve altında	69,13	30,87
Aile büyüklüğü: 3 kişinin üzerinde	78,04	21,96
Aile reisinin cinsiyeti: Erkek	71,54	28,46
Aile reisinin cinsiyeti: Kadın	66,98	33,02
Aile reisinin eğitim düzeyi: İlköğretim ve altında	79,17	20,83
Aile reisinin eğitim düzeyi: Ortaöğretim	65,84	34,16
Aile reisinin eğitim düzeyi: Yükseköğretim	67,32	32,68
Tüm örneklem	72,50	27,50

Kaynak: LITS IV verilerinden hareketle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1, çalışmada kullanılan değişkenleri, COVID-19 pandemisinin katılımcıların aile ekonomisini olumsuz etkileme veya olumsuz etkilememe durumlarına göre sunmaktadır. Tüm katılımcıların yaklaşık %73’ü COVID-19 pandemisinin aile ekonomisi üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ifade ederken, katılımcıların yaklaşık %27’si ise COVID-19 pandemisinin aile ekonomisi üzerinde olumsuz etkilere yol açmadığını belirtmiştir.

Tablo 1, işgücü piyasası etkileri çerçevesinde incelendiğinde, COVID-19 pandemisi nedeniyle aile reisi veya diğer aile üyesi işini kaybeden veya aile şirketi kapanan katılımcıların yaklaşık %78'inin pandeminin aile ekonomisini olumsuz etkilediğini belirttiği görülmektedir. Aile reisi veya diğer aile üyesi azalan çalışma saatleri ile karşılaşan katılımcıların yaklaşık %88'i pandeminin aile ekonomisi üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ifade etmiştir. Diğer taraftan, aile reisi veya diğer aile üyesi artan çalışma saatleri ile karşı karşıya kalan katılımcıların yaklaşık %76'sı pandeminin aile ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini ifade etmiştir. Aile reisi veya diğer aile üyesi ücretlerin gecikmesi veya askıya alınması ile karşı karşıya kalan katılımcıların yaklaşık %89'u ve aile reisi veya diğer aile üyesi ücretlerin azalması ile karşılaşan katılımcıların yaklaşık %88'i pandeminin aile ekonomisini olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir. Diğer taraftan pandemi sürecinde aile reisi veya diğer aile üyesi ikinci iş veya yeni bir iş bulan katılımcıların yaklaşık %70'i pandeminin aile ekonomisini olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Tablo 1, katılımcıların ailelerinin sosyoekonomik yapısına ilişkin betimleyici istatistikler de sunmaktadır. Ailesi konut sahibi olan katılımcıların yaklaşık %70'i, ailesi konut sahibi olmayan katılımcıların ise yaklaşık %76'sı COVID-19 pandemisinin aile ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini ifade etmiştir. Katılımcıların aile büyüklükleri incelendiğinde, aile üyesi sayısı arttıkça pandeminin aile ekonomisini olumsuz etkileme oranının arttığı görülmektedir. Aile büyüklüğü 3 kişi ve altında olan ailelerin yaklaşık %69'u pandeminin aile ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri ile karşılaşırken, aile büyüklüğü 3 kişinin üzerinde olan ailelerde bu oran yaklaşık %78 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, aile reisi erkek olan ailelerin yaklaşık %72'sinin, aile reisi kadın olan ailelerin ise yaklaşık %67'sinin pandemi sürecinde aile ekonomisinin olumsuz etkilendiği görülmektedir. Aile reisinin eğitim düzeyi ele alındığında, aile reisinin eğitim düzeyi ilköğretim ve altında olan ailelerin yaklaşık %79'u, aile reisinin eğitim düzeyi ortaöğretim olan ailelerin yaklaşık %66'sı ve aile reisinin eğitim düzeyi yükseköğretim olan ailelerin yaklaşık %67'si pandeminin aile ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri ile karşı karşıya kalmıştır.

3.2. Yöntem

Sosyal bilimlere yönelik araştırmalarda, iki olası değerden birini alan bağımlı değişkenler ile karşılaşmak mümkündür. İki olası sonuca sahip olan bu değişkenler, ikili değişkenler (binary variables) olarak tanımlanmaktadır. İncelenen olayın gerçekleşmesi $y = 1$, gerçekleşmemesi ise $y = 0$ olarak ifade edilmektedir. İkili bağımlı değişkenler kullanılarak yapılan analizlerde, bir dizi bağımsız değişkene bağlı olarak incelenen olayın gerçekleşme veya gerçekleşmeme olasılığı tahmin edilmektedir (Powers ve Xie, 2000).

Çalışmanın bağımlı değişkeni, aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi ve olumsuz etkilenmemesi biçiminde ikili değişken biçiminde olduğundan ikili nitel tercih modellerinden probit veya logit modelin tahmin yöntemi olarak kullanılması uygun görülmüştür. Model seçiminde en küçük Akaike bilgi kriteri (Akaike information criterion-AIC) değerine veya en küçük Bayesyen bilgi kriteri (Bayesian information criterion-BIC) değerine sahip olan model tercih edilmektedir (Hill, Griffiths ve Lim, 2018). Söz konusu modeller içinde probit modelden daha küçük AIC ve BIC değerine sahip olan logit model, çalışmanın yöntemi olarak belirlenmiştir.

Aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi ($y_i = 1$) olasılığı p_i , olumsuz etkilenmemesi ($y_i = 0$) olasılığı $1 - p_i$ ve bağımsız değişkenler x_i olmak üzere, p_i aşağıdaki biçimde gösterilmektedir:

$$p_i = Pr[y_i = 1|x_i] = F(x_i'\beta)$$

Burada $F(\cdot)$, $0 < p_i < 1$ olmasını sağlayan birikimli dağılım fonksiyonunu içermektedir. Logit modelde p_i aşağıdaki biçimde ifade edilmektedir:

$$p_i = \Lambda(x_i'\beta) = e^{x_i'\beta} / (1 + e^{x_i'\beta})$$

Burada $\Lambda(z) = e^z / (1 + e^z)$ lojistik dağılım fonksiyonunu göstermektedir (Durlauf ve Blume, 2010). Bir başka deyişle $p_i = e^z / (1 + e^z)$ olduğundan $1 - p_i$ ifadesini aşağıdaki biçimde göstermek mümkündür:

$$1 - p_i = \frac{1}{1 + e^z}$$

Dolayısıyla aşağıdaki eşitlik geçerli olmaktadır:

$$\frac{p_i}{1 - p_i} = \frac{1 + e^z}{1 + e^{-z}} = e^z$$

Burada, $p_i / (1 - p_i)$ olasılık oranı (odds ratio) olarak tanımlanırken bu eşitliğin logaritması alındığında aşağıdaki eşitlik elde edilmektedir:

$$L_i = \ln\left(\frac{p_i}{1 - p_i}\right) = z$$

Bu eşitlikte olasılık oranının logaritmasını yansıtan L logit olarak tanımlanmaktadır ve bu tür modeller logit modeli olarak ifade edilmektedir. Logit modelinin tahmininde, en çok olabilirlik (maximum likelihood-ML) yönteminden yararlanılmaktadır (Gujarati ve Porter, 2010). Olasılık oranının 1'e eşit olması bağımsız değişkenin incelenen olayın gerçekleşmesi olasılığını etkilemediğini, 1'den büyük değer alması bu olasılığı artırdığını, 1'den küçük değer alması ise bu olasılığı azalttığını göstermektedir (Szumilas, 2010).

Logit model tahmininden önce çoklu doğrusal bağlantı (multicollinearity) probleminin tespiti amacıyla varyans şişirme faktörü (variance inflation factor-VIF) değerleri hesaplanmıştır. Genel kabul, 10 ve üzerindeki VIF değerlerinin bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantının varlığını yansıttığı yönündedir (Topal, Eydurhan, Yağanoğlu, Sönmez ve Keskin, 2010). Hesaplanan VIF değerlerinin ortalaması 1,26 olduğu için çoklu doğrusal bağlantının olmadığı tespit edilmiştir.

4. Bulgular

Türkiye'de aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığı tahmin eden logit modele ilişkin bulgular Tablo 2'de yer almaktadır. İşgücü piyasası etkileri için ikinci iş veya yeni bir iş bulunması, ailenin konut sahipliği için ailenin konut sahibi olmaması, aile büyüklüğü için 3 kişi ve altında, aile reisinin cinsiyeti için kadın olması ve aile reisinin eğitim düzeyi için ilköğretim ve altında, referans kategoriler olarak belirlenmiştir. Tablo 2'de yer verilen katsayılar, bağımsız değişkenler ve bağımlı değişken olan aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığı arasındaki ilişkinin yönünü ortaya koymaktadır. İşgücü piyasası etkileri arasında pozitif katsayılarla sahip olan çalışma saatlerinin azalması, ücretlerin gecikmesi veya askıya alınması ve ücretlerin azalması, aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığını artırmaktadır. Bunun yanı sıra, pozitif katsayılı diğer değişkenler durumundaki aile büyüklüğünün 3 kişinin üzerinde olması ve aile reisinin erkek olması, aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığını artırmaktadır. Diğer taraftan, negatif katsayılı değişkenler durumundaki ailenin konut sahibi olması, aile reisinin eğitim düzeyinin ortaöğretim ve yükseköğretim olması, aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığını azaltmaktadır.

Tablo 2. Logit modeline ilişkin tahmin sonuçları

Değişken	Katsayı	Olasılık oranı
----------	---------	----------------

İşgücü piyasası etkisi: İş kaybı veya aile şirketinin kapanması	-0,129 (0,224)	0,879 (0,197)
İşgücü piyasası etkisi: Çalışma saatlerinin azalması	0,915*** (0,233)	2,497*** (0,582)
İşgücü piyasası etkisi: Ücretlerin gecikmesi veya askıya alınması	0,754** (0,313)	2,126** (0,665)
İşgücü piyasası etkisi: Ücretlerin azalması	0,521* (0,283)	1,684* (0,476)
İşgücü piyasası etkisi: Mevcut işte çalışma saatlerinin artması	-0,184 (0,298)	0,832 (0,248)
İşgücü piyasası etkisi: İkinci iş veya yeni bir iş bulunması	Referans kategori	Referans kategori
Ailenin konut sahipliği: Evet	-0,376** (0,15)	0,687** (0,103)
Ailenin konut sahipliği: Hayır	Referans kategori	Referans kategori
Aile büyüklüğü: 3 kişi ve altında	Referans kategori	Referans kategori
Aile büyüklüğü: 3 kişinin üzerinde	0,301* (0,155)	1,351* (0,209)
Aile reisinin cinsiyeti: Erkek	0,3* (0,17)	1,349* (0,23)
Aile reisinin cinsiyeti: Kadın	Referans kategori	Referans kategori
Aile reisinin eğitim düzeyi: İlköğretim ve altında	Referans kategori	Referans kategori
Aile reisinin eğitim düzeyi: Ortaöğretim	-0,69*** (0,186)	0,502*** (0,094)
Aile reisinin eğitim düzeyi: Yükseköğretim	-0,478** (0,224)	0,62** (0,139)

Not: Parantez içindeki değerler katsayıların standart hatalarını göstermektedir. Bunun yanı sıra ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini yansıtmaktadır.

Tablo 2’de bulunan olasılık oranı 1’den büyük olan bağımsız değişkenler, aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığını artırırken, öte yandan olasılık oranı 1’den küçük olan bağımsız değişkenler ise aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığını azaltmaktadır. Dolayısıyla, ailenin konut sahibi olması, aile reisinin eğitim düzeyinin ortaöğretim ve yükseköğretim olması 1’den küçük olasılık oranı değerlerine sahip oldukları için ilgili referans kategorilere göre aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığını azaltmaktadır. Diğer taraftan, çalışma saatlerinin azalması, ücretlerin gecikmesi veya askıya alınması ve ücretlerin azalması ile karşı karşıya kalan ailelerin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığı, ikinci iş veya yeni bir iş bulma durumunun yaşandığı ailelere göre sırasıyla yaklaşık 2,50 kat, 2,13 kat ve 1,68 kat daha yüksektir. Ayrıca, aile büyüklüğü 3 kişi ve altında olan ailelere göre, aile büyüklüğü 3 kişinin üzerinde olan ailelerin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığı yaklaşık 1,35 kat daha yüksektir. Benzer biçimde, aile reisi kadın olan ailelere göre, aile reisi erkek olan ailelerin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığı yaklaşık 1,35 kat daha yüksektir.

5. Sonuç

Toplumun nüvesini oluşturan aile, kaynak üretimi ve bu kaynakların ihtiyaçlara göre dağıtımını amaçlayan tüketim ve üretim faaliyetlerinin oluşturduğu ekonomik bir fonksiyona da sahiptir. Tarihsel süreçte toplumsal-ekonomik düzende yaşanan değişimlerden aile kurumu da payını almış, üretim sürecinin toplumsal işbölümü üzerinde yarattığı etkiler, ailenin ekonomik fonksiyonunu da derinden etkilemiştir. Ayrıca, küreselleşme ve dijitalleşme yoluyla, krizlerin toplumu ve aileyi ekonomik yönden etkilemesi kolaylaşmış ve bunun en yakın örneği COVID-19 pandemisinde karşımıza çıkmıştır. COVID-19 pandemisi, gerek sağlık kaynaklı nedenler gerekse sosyal hareketliliği ve teması kısıtlamayı

amaçlayan önlemler yoluyla işgücü piyasasında iş kaybı, ücret kesintileri ve çalışma saatlerinin değişmesi gibi etkilere yol açmıştır. Aile üyelerinin, işgücü piyasasında söz konusu etkiler ile karşılaşması haliyle aile ekonomisini de etkilemektedir.

Türkiye’de COVID-19 pandemisinin aile ekonomisi üzerindeki işgücü piyasası kaynaklı etkilerini araştırmayı amaçlayan bu çalışmada, 2022-2023 döneminde gerçekleştirilen LITS IV içindeki Türkiye örneklemini mikro verileri ve logit model kullanılmıştır. Çalışmanın betimleyici istatistikleri, katılımcıların yaklaşık %73’ünün aile ekonomisinin COVID-19 pandemisi nedeniyle olumsuz etkilendiğini belirtmektedir. İşgücü piyasası etkileri söz konusu olduğunda ise, ücretlerin gecikmesi veya askıya alınması, azalan çalışma saatleri ve ücretlerin azalması ile karşılaşan ailelerde pandeminin aile ekonomisi üzerinde olumsuz etkiler yaratma oranının en yüksek olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, ikinci iş veya yeni bir iş bulmanın gerçekleştiği aileler ise bu oranın en düşük olduğu ailelerdir. Çalışmanın logit model tahmini yoluyla elde edilen bulguları, çalışma saatlerinin azalması, ücretlerin gecikmesi veya askıya alınması ve ücretlerin azalması ile karşı karşıya kalan ailelerin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığının, ikinci iş veya yeni bir iş bulma durumunun yaşandığı ailelere göre daha fazla olduğunu işaret etmektedir. İşgücü piyasası kaynaklı bu etkilerin yanı sıra, sosyoekonomik yapı da aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığını belirlemektedir. Söz konusu bulgulara göre aile büyüklüğünün 3 kişinin üzerinde olması ve aile reisinin erkek olması, aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığını artırmaktadır. Diğer taraftan, konut sahipliği, aile reisinin eğitim düzeyinin ortaöğretim ve yükseköğretim olması, aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığını azaltmaktadır.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu bulgular, genel itibarıyla ilgili literatürde yer alan çalışmaların bulguları ile uyum göstermektedir. Söz konusu çalışmanın, eğitim düzeyi ve aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi arasındaki ilişkiye yönelik bulgusu ilgili literatürdeki Qian ve Fan (2020), Abushammala (2022), Putra v.d. (2023) ile Coşkun Aktaş ve Çiçek (2024) tarafından desteklenmektedir. Çalışmanın en ilgi çekici bulgusu, aile reisinin erkek olmasının aile ekonomisinin COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenmesi olasılığını artırdığına yönelik bulgudur. Bu durum, Türkiye’de geleneksel olarak erkeğin ailenin geçiminden birincil düzeyde sorumlu olması nedeniyle işgücü piyasasında daha fazla yer alması ve pandemi gibi dışsal şoklardan ilk planda etkilenmesinden kaynaklanabilir. COVID-19 pandemisinin Türkiye işgücü piyasasındaki etkilerini inceleyen Emeç v.d. (2022) ve Emeç v.d. (2023), erkeklerin en fazla çalışma saati kaybına uğrayanlar arasında olduğuna ve işten çıkarılma olasılıklarının daha yüksek olduğuna vurgu yapmaktadır. Aile reisi erkek olan ailelerde pandeminin işgücü piyasasında yol açtığı olumsuz etkileri deneyimleme olasılığının daha yüksek olması, ailenin geçimi için gerekli olan gelirin azalma olasılığının daha yüksek olmasına ve bu durum da aile ekonomisinin pandemiden olumsuz etkilenme olasılığının daha yüksek olmasına yol açmış olabilir.

Bu çalışma, çeşitli politika önerileri sunmaktadır. COVID-19 pandemisi, işgücü piyasasını önemli ölçüde sarsarak ücretlerde ve çalışma saatlerinde dalgalanmalara neden olmuş, bu durum da ailelerin ekonomik istikrarını olumsuz etkilemiştir. Pandeminin işgücü piyasasında yarattığı olumsuz etkilerin büyük oranda ücretler ile bağlantılı olması, ekonomik istikrarın temelinin etkili ücret politikalarında yattığını göstermektedir. Buradan hareketle bu çalışma, ekonomik belirsizlikler sırasında çalışanların gelirlerini korurken aynı zamanda işverenlerin maliyetlerinin artmasını engelleyen bir ücret politikasının uygulanmasını önermektedir. Bu nitelikleri taşıyan bir ücret politikası, ailelerin gelecekteki krizlere karşı ekonomik istikrarını artıracaktır. Ayrıca, çalışma, ailelerin ekonomik istikrarını artırmak için konut sahibi olmayı teşvik etmenin önemini vurgulamaktadır. COVID-19 pandemisi, ailelerin ekonomik istikrarı için konut sahipliğinin kritik rolünü vurgulamıştır. Bu nedenle, kredi faiz oranlarını düşüren ve düşük gelirli aileler için konut projelerine öncelik veren politikalar, konutlara erişimi daha kolay hale getirebilir ve böylece ailelerin ekonomik durgunluklara karşı daha hazırlıklı olmasını

sağlayabilir. İşgücü piyasasındaki cinsiyet eşitsizliklerinin ele alınması, çalışmanın bir diğer önerisidir. Bulgular, geleneksel cinsiyet rollerinin, özellikle ailenin geçimini sağlayan kişi işgücü piyasasında olumsuz gelişmeler ile karşı karşıya kaldığında, aileleri ekonomik istikrarsızlığa sürükleyebileceğini işaret etmektedir. Dolayısıyla, aile sorumluluklarının eşit paylaşımını ve esnek çalışma düzenlemelerini teşvik eden politikalar, ailelerin ekonomik istikrarını destekleyebilir. Bunun yanı sıra, düşük eğitilmiş bireylerin mesleki ve teknik eğitim yoluyla işgücü piyasasına entegrasyonu da büyük önem taşımaktadır. Beceri gelişimini destekleyen bu tür politikalar, söz konusu bireyler için istihdam fırsatlarını artırarak ailelerin ekonomik koşullarını olumlu yönde etkileyebilir. Özetle, etkili ücret politikalarına odaklanarak, konut sahipliğini teşvik ederek, cinsiyet eşitsizliğini gidererek ve mesleki eğitim sağlayarak, politika yapımcılar ailelerin ekonomik istikrarını destekleyen ve onları gelecekteki krizlerden koruyan bir ortam yaratabilirler.

Bu çalışma, Türkiye’de COVID-19 pandemisinin aile ekonomisi üzerindeki işgücü piyasası kaynaklı etkilerine yönelik önemli bulgular sunmasına rağmen birtakım sınırlılıkları da içinde barındırmaktadır. Birincisi, analizde kullanılan mikro veriler anket uygulaması esnasında katılımcıların kendi beyanları yoluyla elde edildiği için yanıt yanlılığı (response bias) oluşabilir. İkincisi, söz konusu mikro veriler yatay kesit biçimindedir, bir başka deyişle, belirli bir zaman dilimindeki verileri kapsamaktadır. Bu durum, zaman içindeki değişimleri ve dinamik etkileri değerlendirme olanağını kısıtlamaktadır. Dolayısıyla, gelecekteki çalışmalar zaman boyutunu da içeren panel mikro verilerin kullanımına öncelik verebilir. Bu tür çalışmaların, COVID-19 pandemisinin aileler üzerindeki uzun vadeli ekonomik etkilerine dair bilgiler sağlayarak mevcut literatürü zenginleştirmesi beklenmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma için etik kurul onay belgesi gerekli olmayıp bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Çalışmanın tamamı tek yazar tarafından oluşturulmuştur.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmayla ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Aba Şenbayram, E. (2022). COVID 19 pandemisinin neden olduğu kriz ortamının çalışan bireylere etkilerinin demografik özelliklerine göre farklılığının tespitine yönelik bir araştırma. *Econharan*, 6(9), 12-25.
- Abushammala, S. N. (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on household financial well-being. *Global Business & Finance Review*, 27(4), 65-80. <https://doi.org/10.17549/gbfr.2022.27.4.65>
- Acar, A. C. (2020). COVID-19 krizinin istihdam ve çalışma yöntemlerine etkisi. M. Şeker, A. Özer ve C. Korkut (Ed.), *Küresel salgının anatomisi: İnsan ve toplumun geleceği* (s. 477-498) içinde. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Akıncı Çötök, N. (2022). Aile tanımları, türleri ve işlevleri. M. Kaya (Ed.), *Aile ve çift danışmanlığı* (s. 1-22) içinde. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aldan, A., Çıraklı, M. E. ve Torun, H. (2021). Covid 19 and the Turkish labor market: Heterogeneous effects across demographic groups. *Central Bank Review*, 21(4), 155-163. <https://doi.org/10.1016/j.cbrev.2021.12.003>
- Aytekin, B. ve Kalaycı, P. D. İ. (2017). Kapalı aile ekonomisinin dönüşümü: İktisat sosyolojisi açısından bir değerlendirme. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(10), 90-99.
- Bal, H. Ç., Erkan Bal, Ç. ve Kutluay Tutar (2023). En küçük ekonomik birim olan aileye yönelik politikalar. *Route Education and Social Science Journal*, 80, 241-254. <https://doi.org/10.17121/ressjournal.3390>
- Béland, L. P., Brodeur, A., & Wright, T. (2023). The short-term economic consequences of Covid-19: Exposure to disease, remote work and government response. *Plos one*, 18(3), e0270341. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0270341>
- Bozkurt, V. (2020). Pandemi döneminde çalışma: Ekonomik kaygılar, dijitalleşme ve verimlilik. D. Demirbaş, V. Bozkurt ve S. Yorgun (Ed.), *Covid-19 pandemisinin ekonomik, toplumsal ve siyasal etkileri* (s. 115-136) içinde. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.
- Coşkun Aktaş, S. ve Çiçek, B. (2024). Financial stress, family, marital, and life satisfaction of Turkish families during Covid-19: What did we learn?. *Journal of Family Issues*, 45(4), 1044-1068. <https://doi.org/10.1177/0192513X231169558>
- Dedeoğlu, S. (2020). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim*, 86(3), 139-170.
- Durlauf, S. N. ve Blume, L. E. (Ed.). (2010). *Microeconometrics*. New York: Palgrave Macmillan.
- EBRD (2024). Life in Transition IV: Household resilience in a turbulent world. <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/publications/economics/special-reports/life-in-transition-survey-iv.html>.
- EBRD (2025). Life in Transition Survey data. <https://www.ebrd.com/home/what-we-do/office-of-the-chief-economist/lits/life-in-transition-survey-data.html>
- Emeç, H., Acar Balaylar, N. ve Üçdoğruk Birecikli, Ş. (2022). Covid-19 pandemisinin özel sektör çalışma saatleri üzerine etkileri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 12(2), 187-208. <https://doi.org/10.32331/sgd.1223394>

- Emeç, H., Acar Balaylar, N. ve Üçdoğruk Birecikli, Ş. (2023). Pandemi dönemi ve sonrasında işten çıkarılma ile ilgili ekonometrik analiz. S. Koç, K. Çolak ve İ. Sarısoy (Ed.), *Ekonomi gündemi: Analizler ve incelemeler* (s. 1-14) içinde. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Erdem, Z. (2020). İşgücü piyasası. D. Demirbaş, V. Bozkurt ve S. Yorgun (Ed.), *Covid-19 pandemisinin ekonomik, toplumsal ve siyasal etkileri* (s. 137-152) içinde. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.
- Eyce, B. (2014). Tarihten günümüze Türk aile yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(4), 223-244.
- Gujarati, D.N. ve Porter, D.C. (2010). *Essentials of econometrics*. (4. Baskı). New York: McGraw-Hill/Irwin.
- Gupta, S., Montenegro, L., Nguyen, T., Lozano-Rojas, F., Schmutte, I., Simon, K., ...Wing, C. (2023). Effects of social distancing policy on labor market outcomes. *Contemporary Economic Policy*, 41(1), 166-193. <https://doi.org/10.1111/coep.12582>
- Güler, D. ve Ulutak, N. (1993). Aile kavramının tarihsel gelişimi ve Türk toplum yaşantısında aile. *Kurgu*, 11(1), 50-75.
- Hill, R. C., Griffiths, W. E. ve Lim, G. C. (2018). *Principles of econometrics*. (5. Baskı). New York: John Wiley and Sons, Inc.
- Hoehn-Velasco, L., Silverio-Murillo, A. ve de la Miyar, J. R. B. (2021). The long downturn: The impact of the great lockdown on formal employment. *Journal of Economics and Business*, 115, 105983. <https://doi.org/10.1016/j.jeconbus.2021.105983>
- Kikuchi, S., Kitao, S. ve Mikoshiba, M. (2021). Who suffers from the COVID-19 shocks? Labor market heterogeneity and welfare consequences in Japan. *Journal of the Japanese and International Economies*, 59, 101117. <https://doi.org/10.1016/j.jjie.2020.101117>
- Kugler, M., Viollaz, M., Duque, D., Gaddis, I., Newhouse, D., Palacios-Lopez, A. ve Weber, M. (2023). How did the COVID-19 crisis affect different types of workers in the developing world?. *World Development*, 170, 106331. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106331>
- Mavruk, C., Şengül, S. ve Cenkseven-Önder, F. (2023). Economic conditions during Covid-19 pandemic in Turkey. M. Bulut (Ed.), *Current debates on social sciences 15* (s. 28-37) içinde. Ankara: BİDGE Yayınları.
- Noyan Yalman, İ., Aydın Ünal, E. ve Koşaroğlu, Ş. M. (2021). Covid-19 salgını sürecinin işgücü piyasaları üzerine etkisi: Uygulamalı bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(3), 1125-1144. <https://doi.org/10.16951/atauniiibd.905180>
- Paul, B., Patnaik, U., Murari, K. K., Sahu, S. K. ve Muralidharan, T. (2021). The impact of COVID-19 on the household economy of India. *The Indian Journal of Labour Economics*, 64(4), 867-882. <https://doi.org/10.1007/s41027-021-00352-8>
- Powers, D. A. ve Xie, Y. (2000). *Statistical methods for categorical data analysis*. San Diego: Academic Press.
- Putra, R. A. A., Ovsianikov, K. ve Kotani, K. (2023). COVID-19-associated income loss and job loss: Evidence from Indonesia. *Journal of Asian Economics*, 87, 101631. <https://doi.org/10.1016/j.asieco.2023.101631>
- Qian, Y. ve Fan, W. (2020). Who loses income during the COVID-19 outbreak? Evidence from China. *Research in Social Stratification and Mobility*, 68, 100522. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2020.100522>

- Szumilas M. (2010). Explaining odds ratios. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 19(3), 227–229.
- Şentürk, Ü. ve Bozkurt, V. (2021). Family in the COVID-19 pandemic: Family ties and communication problems. V. Bozkurt, G. Dawes, H. Gülerce ve P. Westenbroek (Ed.), *The societal impacts of COVID-19: A transnational perspective* (s. 183-201) içinde. İstanbul: İstanbul University Press.
- Tekin Epik, M., Çiçek, Ö. ve Altay, S. (2017). Bir sosyal politika aracı olarak tarihsel süreçte ailenin değişen/değişmeyen rolleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 35-58.
- Topal, M., Eydurhan, E., Yağanoğlu, A. M., Sönmez, A. ve Keskin, S. (2010). Çoklu doğrusal bağlantı durumunda ridge ve temel bileşenler regresyon analiz yöntemlerinin kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 41(1), 53-57.
- Tran, B. X., Nguyen, H. T., Le, H. T., Latkin, C. A., Pham, H. Q., Vu, L. G., ...Ho, R. C. M. (2020). Impact of COVID-19 on economic well-being and quality of life of the Vietnamese during the national social distancing. *Frontiers in Psychology*, 11, 565153. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.565153>
- Vargas, E. D. ve Sanchez, G. R. (2020). COVID-19 is having a devastating impact on the economic well-being of Latino families. *Journal of Economics, Race, and Policy*, 3(4), 262-269. <https://doi.org/10.1007/s41996-020-00071-0>
- Zakaria, R. H., Sabri, M. F., Satar, N. M. ve Magli, A. S. (2023). The immediate impacts of COVID-19 on low-income households: Evidence from Malaysia. *Sustainability*, 15(10), 8396. <https://doi.org/10.3390/su15108396>

Extended Summary

The family is considered a social institution that enables individuals to obtain care and support, and in which social values and normative rules are intensely experienced, and cultural heritage is transmitted. The family also possesses various functions, including economic function, which addresses the necessity of meeting the family's needs for its continued existence. Thus, the economic function of family is composed of two elements, namely production and consumption. Because the family is a component of a specific social order, the significant shifts in the social order throughout history have led to transformations within the family. The fundamental reason behind these changes is the socio-economic order. The production process has a profound influence on the social division of labor, leading to significant transformations in family structures due to economic factors. The central role in production shifted from women to men during the transition from the primitive to the agricultural society. This shift not only altered economic roles but also resulted in the emergence of patriarchal extended families. The economic function of this family structure reflects that both income and expenditures are centralised within a single family unit. Therefore, this family structure requires joint ownership rather than individual ownership, and can be considered an economic enterprise. The transition from the agricultural to industrial society led to the establishment of a monetary economy and market-oriented production activities, resulting in significant changes to family structure and functions. This transition gave rise to the nuclear family model, in which the family's role as a producer was replaced by economic institutions that took over production. As a consequence, the family became a consumer unit rather than a producer unit. The transition to the post-industrial society significantly affected both family structures and functions, leading to the establishment of new family types alongside the traditional nuclear family. The integration of family structures into economic analysis emerged in the 1950s. Since then, the study of family economics has evolved, employing various models to explore the relationships between family structures and economic behaviour.

The opportunities offered by globalisation and digitalisation, on the other hand, lead to economic crises and make national economies more vulnerable to these crises. The COVID-19 pandemic, however, differs from other crises because it has two dimensions such as health and socioeconomic crisis. While health measures restricting social mobility and contact positively impacted human health, these measures negatively impacted economic and social activities at national and international levels. The COVID-19 pandemic directly impacted the labor market through disability and death, and indirectly through travel restrictions and quarantine measures. As a result of these measures, labor mobility was restricted, and labor force participation rates fell in many countries. While a significant portion of the labor force lost their jobs, some managed to maintain their jobs in exchange for wage cuts. In sectors where economic activity declined, the total number of working hours was reduced through practices such as reducing the number of shifts, the number of weekly working days, and the number of daily working hours. In other words, time-related underemployment increased. Conversely, in sectors where economic activity increased, including the healthcare sector, working hours were increased through overtime or additional shifts. Therefore, it can be argued that the pandemic has also impacted the family economy as family members faced job losses, wage cuts, and changes in working hours.

Numerous studies have examined the impacts of the COVID-19 pandemic on the labor market and family economy, both nationally and internationally. However, these studies often focus on only one of these two areas, with limited research exploring the connection between them. This study aims to fill this gap by analysing the impact of the COVID-19 pandemic on the family economy in Türkiye, focusing on labor market-related effects. This study is the first to explore the effects of the COVID-19 pandemic on the family economy in Türkiye through labor market-related effects and is expected to

contribute significantly to the existing literature. Additionally, it differs from other research by using a comprehensive, diverse, and up-to-date dataset that captures the various impacts of the pandemic on the labor market.

This study utilises data from the LITS IV, which is the fourth round of LITS that investigates the effects of transition to a market economy and was organised by EBRD in collaboration with the World Bank. LITS IV took place in 37 countries from the second half of 2022 to the first half of 2023. The survey was nationally representative and conducted through face-to-face interviews with 1,000 randomly selected individuals in each country. The Türkiye sample for LITS IV, which includes 1,109 respondents, serves as the microdata for this study. Furthermore, the dependent variable of the study takes the value 1 if the family economy is negatively affected by the COVID-19 pandemic; otherwise, it equals 0. Therefore, due to the binary nature of the dependent variable, the logit model from the binary outcome models was applied as the estimation method in this study. Odds ratios are calculated during the estimation of the logit model. Independent variables with odds ratios greater than 1 increase the probability of the family economy being adversely affected by the COVID-19 pandemic. On the contrary, independent variables with odds ratios less than 1 decrease the probability of such negative effects on the family economy.

The findings derived from logit model estimation reveal that families experiencing reduced working hours, delayed or suspended wages, and decreased wages are more likely to suffer negative impacts from the COVID-19 pandemic compared to those who found a second or new job. Beyond these labor market-related effects, socioeconomic factors also influence the probability of the family economy being adversely affected by the pandemic. A family size of more than three members and a male head increase the probability of the family economy being negatively impacted by the COVID-19 pandemic. Conversely, home ownership and having a head with a secondary or higher education decreases the probability of the family economy being negatively impacted by the COVID-19 pandemic.

The findings are generally consistent with existing literature. The presence of a male head increases the probability of the family economy being negatively affected by the COVID-19 pandemic is the most interesting finding of the study. This may occur because men in Türkiye are traditionally primarily responsible for the family's livelihood, thus having a greater presence in the labor market and being the first to be affected by external shocks such as the pandemic. Some findings about the impact of the COVID-19 pandemic on the Turkish labor market indicated that men lost significant working hours and faced higher layoff rates during the pandemic. As a consequence, the economic strain on male-headed families may diminish their income, adversely affecting their family economy.

This study offers several policy recommendations. The COVID-19 pandemic significantly disrupted the labor market, causing fluctuations in wages and working hours, which negatively affected the economic stability of families. It is essential to understand that the labor-related issues of the pandemic are significantly tied to wages, suggesting that the foundation of economic stability lies in effective wage policies. Correspondingly, this study suggests the implementation of a wage policy that protects the earnings of employees while preventing employers from raising costs during economic uncertainties. Such a policy would enhance the economic stability of families against future crises. Moreover, this study emphasises the importance of promoting home ownership for enhancing family economic stability. The COVID-19 pandemic underlined the vital role of housing for the economic stability of families. Therefore, policies that reduce loan interest rates and prioritise housing projects for low-income families can make housing more accessible, thus ensuring that families are better prepared to economic downturns. Addressing gender inequalities in the labor market is another recommendation from this study. The findings indicate that traditional gender roles can leave families vulnerable, especially when the primary breadwinner faces job instability. Hence, policies that

promote equitable sharing of family responsibilities and flexible work arrangements can foster the economic stability of families. In addition, the integration of low-educated individuals into the labor market through vocational and technical training is essential. Such policies that enhance skill development can increase employment opportunities for these individuals, positively affecting the economic conditions of their families. In brief, focusing on effective wage policies, promoting home ownership, addressing gender disparities, and providing vocational training, policymakers can create an environment that fosters the economic stability of families, protecting them from future crises.

This study provides important findings on the labour market-related effects of the COVID-19 pandemic on the family economy in Türkiye; however, it has some limitations. Firstly, the analysis is based on self-reported data obtained from participants during the survey, which introduces the possibility of response bias. Secondly, the microdata used in this research is cross-sectional, meaning that it captures data at a specific point in time. This limitation restricts the ability to evaluate changes and dynamic effects over time. Thus, future studies should prioritise the use of panel microdata that includes a time dimension. Such studies are expected to enrich the existing literature by providing long-term evaluations of this issue.